
Românii ardeleni și împăratul austriac.

Avatarurile mitului

“bunului împărat” - de la sfârșitul sec. al XVIII-lea la perioada postpașoptistă

Mirela ANDREI

Istoria mentalităților colective își propune să studieze ceea ce se schimbă mai greu în curgerea timpului, își propune să analizeze, să înțeleagă și să facă să înțeleagă un anumit număr de reacții sentimente, atitudini comune unei colectivități. Acest palier generos al istoriei a deschis o nouă direcție istoriografică care pune în centrul atenției nu individul sau evenimentul ci grupul, masa anonimă, mulțimile.

Un obiect de studiu incitant pentru istoricul mentalităților colective este mitul –mitologia – întrucât acesta se apropie mai mult de domeniul sentimentului, al sensibilității și, deci, este într-o măsură mult mai mare apanajul iraționalului și al inconștientului, decât al rațiunii și conștientului. Conținutul mitului este fabulos pentru că el creează o lume, alta decât cea a experienței cotidiene, povestind evenimente excepționale, a căror personaje sunt ființe cu puteri și atribute ieșite din comun. Această tendință de a fabula și de a construi o lume iluzorie mai bună decât în realitate vine tocmai din acea particularitate specifică sensibilității umane de a fugi de prezentul ce o deprimă și de a trăi în trecut din care păstrează, de obicei, doar impresiile favorabile, sau în viitor sperând că acestea să îi rezerve surprize plăcute. Mitul rămâne mit numai atâta timp cât este recunoscut caracterul sacru al evenimentului sau eroului în jurul căruia s-a încheiat.

Pe lângă substanța lui imaginară și fantastică mitul conține întotdeauna și un substrat real pentru că pleacă de la un fapt și un conținut real, este “o reflectare și o proiectare a acțiunilor vieții reale”¹ și “povestește o istorie sacră” – în sensul de adevărată, relatează un eveniment care a avut loc, vorbește doar despre “ceea ce s-a întâmplat realmente și despre ceva ce s-a întâmplat pe deplin”².

Mitul “forma prin excelență a gândirii colective”³ îl întâlnim cu precădere la nivelul societăților tradiționale dominate de o gândire colectivă, în care indivizii nu au un sistem propriu de gândire, de percepere a lumii înconjurătoare, nu și-au construit, încă, concepte conștiente și logice. Într-un asemenea cadru apariția sau “inventarea” unui mit este un lucru cât se poate de firesc. Ceea ce nu înseamnă că societățile moderne nu cunosc și ele mituri.

Lumea are mereu nevoie de mituri, simte necesitatea de a se hrăni cu visuri colective atâta doar ca lumea modernă a împins destul de departe desacralizarea vieții și universului realizând “un proces de dizolvare semantică și extindere nefirească a sensurilor termenului de mit, atributul de mit putând fi așezat lângă orice fapt de cultură”⁴. Se vorbește, astfel, de mitul automobilului, al săpunului, al fotbalului, al societății de consum, mitul Superman, mitul Bermudelor etc., ceea ce nu poate fi decât o ridicolă exagerare, pentru că, de exemplu, între termenul de mit care este o abstracție și automobil, lucrul concret, nu poate exista nici o filiație reală. Putem spune doar că “noutatea lumii moderne se traduce prin revalorizarea la nivel profan a vechilor valori sacre”⁵.

¹ C.I. Gulian, *Mit și cultură*, Editura Politică București, 1968, pag 143.

² M. Eliade, *Aspecte ale mitului*, Editura Univers, București, 1978, pag 6.

³ Idem, *Eseuri: Mituri, vise, mistere*, Editura Științifică, București, 1991, pag 122.

⁴ Mihai Coman, *Mitos și Epos*, Editura Cartea Românească, București, 1985, pag.49.

⁵ Mircea Eliade, *Eseuri...*, pag.130.

Într-o încercare de definire a mitului am putea porni de la afirmația că aproape toți specialiștii domeniului susțin că a formula o definiție unitară și general acceptată a mitului e aproape imposibilă⁶, deoarece avem de a face cu o realitate complexă, iar mai apoi cu o paletă largă de tipuri de mituri de la miturile antichității până la cele ale “lumii noi” sau cele medievale și până la a considera drept mituri unele opere literare precum Faust, Hamlet, Don Juan sau chiar obiecte concrete. Totuși una dintre cele mai pertinente definiții ale mitului o găsim la unul dintre remarcabilii specialiști în mitologie, M. Eliade care spune că “mitul este o realitate culturală extrem de complexă care poate fi abordată și interpretată din perspective multiple și complementare”⁷ și că el povestește o “istorie sacră” și fapte exemplare a căror protagoniști nu pot fi decât eroi cu calități deosebite. Realitatea mitică este un teren foarte alunecos care nu se lasă prinsă în cadrul unei analize și în consecință a unor definiții riguroase, neputând fi surprinsă niciodată, în totalitatea aspectelor sale. Doar cel care trăiește mitul prin propria-i sensibilitate poate prinde realitatea profundă a mitului; văzut din exterior el tinde să se golească de conținutul său emoțional.

În istoria europeană a timpurilor moderne există unele mituri și mitologii politice precum: denunțarea unei conspirații malefice⁸, credința într-o vârstă de aur pierdută, credința paradisului viitor sau a unei revoluții eliberatoare sau restauratoare, mitul progresului – foarte la modă la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, – mitul socialismului, cultul liderului charismatic sau credința într-un erou salvator⁹ etc. Unul dintre miturile politice cel mai des vehiculate este cel al eroului salvator, care apare în gândirea populară ca eroul chemat să elibereze sau să restaureze o anumită situație, în forma sa legală anterioară. Este cel care face să dea înapoi forțele răului, e asociat întotdeauna cu simbolul luminii, este chemat să restaureze o ordine dereglată, să rezolve un deziderat colectiv de mare amploare.

Pentru românii din Ardeal – ca de altfel pentru naționalitățile din întreaga monahie austriacă – împăratul a fost investit în unele cazuri cu acest statut de salvator, a fost perceput și invocat drept potențialul mântuitor al românilor din starea politică și socială mizerabilă în care se zbăteau; cel care ar fi putut înclina balanța puterii în favoarea românilor. Însăși credința în “bunul împărat” are valoare salvatoare prin faptul că reprezintă speranța românilor în îndreptarea situației lor, în triumful binelui asupra răului și a adevărului asupra minciunii, este nădejdea care – în multe situații – le dă puterea de a trăi și de a se lupta cu vitregia sorții.

În încercarea de a reconstitui această realitate istorică: credința în “bunul împărat” se impune clarificarea câtorva probleme: limitele acesteia – când și cum a luat naștere, când și în ce context dispare? - modul în care s-a manifestat de-a lungul existenței sale. Parafrazându-l pe G. Cocchiara – un mare folclorist de origine italiană – care spunea că “înainte de a fi fost descoperit sălbaticul a fost mai întâi inventat”¹⁰ de către oamenii secolelor XVI-XVIII în conformitate cu preocupările lor morale, politice și sociale, am putea afirma prin analogie că mitul “bunului împărat”- în cazul nostru - a fost inventat la sfârșitul secolului al XVIII-lea începutul secolului al XIX-lea ca un răspuns la speranțele și întreprinderile politice ale românilor în vederea obținerii unor drepturi care li se cuveneau și care au fost încălcate de nobilimea maghiară în decursul timpului.

Limitele sale nu se pot stabili însă cu precizie pentru că nu s-a putut stabili momentul zero în nașterea nici unui mit, precum nu s-a putut fixa nici data limită a dispariției unui mit. El nu se poate ivi dintr-odată, nașterea sa este o transformare prin care datele preexistente sunt remodelate și resemnificate în funcție de tensiunile sociale ale unei epoci. La români găsim un fond preexistent predispus formării credinței într-un suveran bun în sensul de erou aflat “într-o permanentă stare de tensiune creatoare de bunuri și valori cultural-istorice care ating sublimitatea și provoacă admirația oamenilor”¹¹.

⁶ Există deja aproximativ 500 de definiții ale mitului, dar nici una nu a reușit să definească mitul într-un mod unitar și pe deplin acceptat de toți specialiștii domeniului. Vezi: V. Kernbach, *Dicționar de mitologie generală*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989.

⁷ M. Eliade, *Aspecte...*, pag.14.

⁸ Există în permanență ideea unui complot universal care crează un climat de suspiciune și teamă.

⁹ Raoul Girardet, *Mythes et mythologies politiques*, Editura du Seuil, Paris, 1986, pag.15.

¹⁰ M. Eliade, *Eseuri...*, pag. 140.

¹¹ Remulus Vulcănescu, *Mitologia română*, Editura Academia R.S.R., București, 1985, pag.576.

Un astfel de fond există din cele mai vechi timpuri, format probabil odată cu apariția împăratului Traian în viața și istoria poporului dac. Cu toate că a cotropit în două războaie pământul dac, pacificând pe daci prin amestec de sânge, transformând Dacia în provincie romană, el a rămas în conștiința etnică a daco-romanilor un erou istoric mitizat pentru faptele sale de cultură prin care i-a promovat pe aceștia în rândul popoarelor antice cu o cultură și o civilizație elevată¹². Putem înțelege astfel ce efect avea pentru românii aflați sub stăpânirea habsburgică faptul că erau supușii unui împărat roman chiar dacă de origine germană. Această înclinație spre sentimente proimperiale nu s-a pierdut în decursul timpului, românii văzând în împărații bizantini continuatorii celor romani și totodată reprezentării supremi ai creștinismului ortodox, manifestând față de aceștia o venerație, chiar dacă de la o oarecare distanță.

La conturarea credinței în monarhia austriacă contribuie, pe lângă toate acestea, și concepția creștină a românilor despre stăpânire, putere, care reprezintă pentru ei expresia voinței divine – deținătorul acesteia fiind mandatarul grației divine – în numele căreia împăratul emite porunci și legi și împarte dreptatea. Din acest mod de a vedea lucrurile provine și atitudinea pașnică vizavi de monarhie, ridicarea împotriva voinței și legilor împărătești fiind considerată primejdioasă și riscantă, fără nici o legitimare pentru că legitimarea nu poate veni decât dinspre împărat, locțiitorul lui Dumnezeu pe pământ. Această concepție a funcționat la toate popoarele din Europa centrală și răsăriteană întrucât toate mișcările din această zonă “nu au un conținut antimonarhic chiar dacă unele prezintă efecte dizolvante pentru cadrul politico-statal existent”¹³. Aura mistică care îl înconjoară pe suveran, caracterul charismatic desprins din ungerea cu mirul sfânt fac din persoana monarhului o persoană sacră și intangibilă.

Am menționat deja, că orice mit conține un sâmbure de real, că pleacă de la fapte și evenimente adevărate. Vom încerca să arătăm, în sensul acestei idei, că mitul bunului suveran austriac pornește de la fapte concrete istorice care sunt sintetizate în reformismul tereziano-iosefinist. Iată, deci, că peste fondul românesc preexistent și predispus credinței în bunătatea și buna intenționalitate monarhică se suprapune politica luminată a împărătesei Maria Tereza și a fiului său Iosif al II-lea.

Metodele prin care s-a intervenit asupra conștiinței românilor în vederea cultivării patriotismului dinastic au fost diverse: de la școală, biserică până la armată, administrație, încercarea de reglementare a raporturilor dintre iobagi și nobilime¹⁴.

Demn de remarcat, în procesul de activare a credinței în “bunul monarh” este și faptul că Iosif al II-lea pe lângă interesul real față de soarta supușilor săi manifestat în timpul celor trei călătorii de informare în Banat și Transilvania i-a recunoscut pe români drept urmași ai vechilor romani, tocmai în perioada în care aceștia începuseră să devină conștienți de originea lor.

Este bine cunoscut faptul că în acea perioadă împărații Austriei purtau, încă titlul de “împărat roman”, iar Iosif al II-lea a accentuat noblețea acestuia afirmând că era mândru de a avea supuși români, care erau de origine latină, acest lucru fiind dovedit în primul rând prin limba pe care o vorbeau - limba română - o limbă romanică, și că datorită lor se considera realmente împărat roman. Atitudinea celor doi împărați, mai sus menționați, de vădită apropiere și înțelegere a problemelor supușilor lor, politica austriacă de încurajare și ridicare a elementului românesc din Imperiu în paralel cu tactica politică de limitare a puterii nobilimii a cărei existență era justificată doar de drepturile de moștenire vor contribui la nașterea credinței în “bunul împărat”, a patriotismului dinastic atât la nivelul mentalului popular cât și la cel al elitei laice și ecleziastice.

De altfel măsurile luate urmăreau nu în ultimul rând cooptarea și colaborarea inteligenței românești, stăpânirea fiind convinsă de necesitatea câștigării simpatiei și încrederii acesteia. Însuși Iosif al II-lea era conștient

¹² *Ibidem*, pag. 587.

¹³ Iosif Wolf, *Răscoala din Boemia (1775) și Răscoala lui Horea. Studiu comparat, în Răscoala lui Horea 1784, Studii și interpretări istorice*, coordonatori N. Edroiu și P. Teodor, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989, pag. 184.

¹⁴ T. Nicoară, *Transilvania la începuturile timpurilor moderne (1680-1800)*, Editura Presa universitară clujeană, 1997; vezi capitolul IX: Mitul “bunului împărat” în sensibilitatea românească, pag. 339-396.

de acest lucru, spunând într-un ordin al său, că de români nu se poate apropia nimeni fără a fi câștigat încrederea fruntașilor cărora ei li se supun și le dau ascultare necondiționat¹⁵.

Cert este că scopul politicii imperiale a fost atins. Patriotismul dinastic n-a fost o utopie ci o realitate care a luat naștere și a funcționat la nivelul elitei. David Prodan vorbește despre loialitatea intelectualilor față de dinastie și despre resorturile intime ce au declanșat un asemenea sentiment în termenii următori: “Despre el (împăratul) intelectualitatea românească nu vorbește decât ca despre cel mai mare binefăcător al națiunii române. Numai el i-a cunoscut suferințele și i-a căutat tămăduirea, numai el a așezat-o în rândul cetățenilor patriei”¹⁶. În plus, trebuie luat în considerare faptul că această elită a devenit în decursul timpului produsul educației vieneze și, într-un anumit mod, am spune noi, indirect, a ajuns să fie instrumentul politicii de stat austriece, mai ales atâta timp cât nu a intrat în contact și nu s-a contaminat cu ideile înaintate ale vremii, ce începeau a se propaga dinspre Franța spre celelalte țări europene.

Într-o încercare de clarificare a problemei privind nașterea mitului “bunului împărat” putem afirma că se prefigurează în timpul vieții împărătesei Maria Tereza prinde consistența în timpul lui Iosif al II-lea, dar se manifestă cu putere doar după moartea acesteia. Susținem această afirmație în baza faptului că mitul se naște din caracterul de primordialitate și exemplaritate a unui eveniment și are semnificația unei revanșări asupra realităților contemporane. În cazul nostru momentul exemplar îl constituie epoca de glorie a lui Iosif al II-lea, iar realitățile contemporane sunt cele din perioada imediat următoare domniei sale în care urmașii săi se dovedesc doar imitatori ai unui arhetip – modelul oferit de Iosif al II-lea, realități cu atât mai puțin dorite și din cauza greutăților întâmpinate în contextul războaielor napoleoniene. În această situație încercarea de evadare din aceste realități și de reîntoarcere la “vârsta de aur” pe care nația română a cunoscut-o în timpul lui Iosif al II-lea apare ca un lucru firesc, iar apelurile dese la binefacerile obținute în timpul acestui împărat vor determina nostalgii vizavi de vremurile ioseline, ceea ce în timp va duce la crearea în conștiința românească a credinței în “bunul monarh”.

Nașterea acestui mit este și o consecință a războaielor napoleoniene când țărănul român dar și cel ceh, sârb, croat, etc. – și împăratul luptă împreună împotriva unui pericol comun ce părea a le amenința existența la un moment dat: Napoleon Bonaparte. Mitul apare în toată lumina sa începând cu acest moment în care există această primejdie comună, conștientizată în același sens de ambele părți, ceea ce determină o uniune și o solidaritate, mai ales din punct de vedere militar, între țărani și împărat, cel puțin la fel de puternică ca și cea determinată de înfăptuirea reformelor. Primejdia unește și realizează o comuniune sinceră, profundă și trainică. Amintim că în încercarea de a stabili, cu titlul arbitrar și provizoriu, momentul nașterii mitului habsburgic, Claudio Magris dă drept dată anul de grație 1806, în care Francisc al II-lea, împărat al Sfântului Imperiu Roman de națiune germană a devenit Francisc I de Austria¹⁷.

Mitul “bunului împărat” la românii din Ardeal este o realitate istorică și prezintă o evidentă continuitate pentru întreg secolul XIX - cu momente variate de intensitate, astfel considerăm potrivită compararea sa cu forma unei spirale care cuprinde perioade de manifestare latentă (1815-1847, 1866-1892) sau chiar un recul (1849-1851), dar și de manifestare reală și deplină (de pildă cea din timpul din războaielor napoleoniene sau momentul 1848-1849 și chiar anii absolutismului).

La metodele subtile și diverse utilizate de către monarhia austriacă pentru a construi și întreține credința în “bunul suveran”, care se pliază pe un fond mental predispus la aceasta se adaugă abilitatea și înțelepciunea austrieșilor de a ști să facă din dictonul “divide et impera” un principiu politic al cărui substanță constă în a învrăjbi națiunile din Imperiu una împotriva alteia, în cazul nostru, amplificarea maghiarismului, pericol iminent ce amenința ființa etnică românească, prin această metodă făcând posibilă transformarea poporului român într-un “instrumentum regni” pe care l-au utilizat ca element de contrapondere la pretențiile sau acțiunile “rebele” ale ungarilor în momente de criză pentru imperiu.

¹⁵ I. Slavici, *Românii din Ardeal*, Editura Cartea Românească, București, 1911, pag. 71.

¹⁶ D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*, București, 1984, pag. 244.

¹⁷ Claudio Magris, *Il mito habsburgico nella letteratura austriaca moderna*, Giulio Einaudi Editore, Torino, 1982.

Un episod ilustrativ în acest sens este și războiul civil desfășurat în anii 1848-1849 în granițele monarhiei austriece, când revoluționarii unguri au periclitat serios integritatea coroanei imperiale, moment de reactivare a mitului “bunului împărat” la nivelul mentalului colectiv românesc, de manifestare plenară a acestuia¹⁸. Atâta timp cât maghiarii, ultimii rebeli de la 1848, rezistând forțelor reacțiunii rămâneau o primejdie serioasă, austrieicii au întâmpinat cu bucurie ajutorul “credincioasei”, “curajoasei” nații române. Pe de altă parte, românii, prin intermediul elitei lor laice și eclesiaste, excepție făcând bănățenii, în ciuda simpatiei pentru liberalismul economic și politic al revoluției democratice europene promovat, cu anumite limite, de către revoluționarii maghiari au ales calea colaborării diplomatice și militare cu Casa de Habsburg împotriva dușmanului comun care, pentru unii, primejduia integritatea teritorială, iar pentru alții, ființa și existența națională. Motivația etniei române a fost dublată și de speranța că, în urma unei noi dovezi de loialitate față de dinastie, va obține satisfacerea aspirațiilor de unitate națională și autonomie în cadrul unei Austrii liberale și federalizate pe criterii etnice.

Evenimentele vor demonstra însă, încă o dată românilor că monarhia, odată ce și-a atins țelurile, și-a asigurat liniștea și pacea în interior, uită sacrificiile acestora și promisiunile făcute în momente de criză. Deși revoluția reprezintă pe de o parte, un exemplu viu al funcționării patriotismului dinastic, pe de altă parte, în contextul conștientizării identității de sine, apare, măcar la nivelul conștiinței elitei, dacă nu cumva și la nivelul mentalului colectiv românesc, spre sfârșitul evenimentelor din anii 1848-1849, un prim semnal de alarmă, de îndoială vizavi de buna intenționalitate monarhică.

Dacă modul de gândire și de simțire la nivelul conștiinței populare este mai greu de prins între anumite tipare și de definit cu precizie, în schimb al elitei poate fi accesibil prin intermediul ideilor exprimate în operele scrise. Așadar, putem stabili că la nivelul elitei românești din Ardeal un anumit patriotism dinastic observabil atât din acțiunile desfășurate, cât și din declarațiile făcute, dar în aceeași măsură se poate sesiza și un anumit pragmatism politic, născut din conștiința națională care de acum va rămâne o linie de conduită politică a acesteia.

Pragmatismul politic determină o înțelegere diferită a modului de abordare a raporturilor cu puterea în rândurile membrilor elitei românești. În acest sens, la nivelul conducătorilor politici, se conturează două orientări: una a tradiționaliștilor¹⁹, formată în special din clerici, în frunte cu Andrei Șaguna, care preferă căi și formule de adresare mai reverențioase și care se pronunță pentru o rezolvare legală, pașnică, chiar dacă mai lentă, a problemelor românești și alta formată din tineri intelectuali de factură laică, în special juriști, avându-l drept lider pe Simion Bărnuțiu, care se remarcă printr-un accentuat combativism și militantism.

Un prim moment ce marchează aceasta diferențiere este semnalat cu ocazia întocmirii celui de-al doilea memoriu către împărat de către delegația românească trimisă de Consiliul Național Român la Viena în iunie 1848 pentru a înmâna acestuia doleanțele românești. Un alt moment de încordare a relațiilor dintre reprezentanții români apare cu prilejul înaintării memoriului din 25 februarie 1849. Șaguna face cunoscute C.N.R.-ului neînțelegerile ivite între membrii delegației, iar acest veritabil for conducător românesc al vremii îl roagă pe episcopul ortodox să facă uz de influența sa personalitate în vederea păstrării unității tuturor “cugetelor” și a tuturor “lucrărilor” către unul și același scop al fericirii naționale, dinaintea căruia trebuie să se ascundă “toate pasiunile, toate interesele private și toate opiniunile” pentru “triumful cauzei naționale”²⁰.

Fruntașii români vor depăși momentele de criză și vor reuși, punând înaintea tuturor lucrurilor interesul național, propășirea nației, să mențină unitatea de acțiune în lupta comună pentru obținerea drepturilor naționale pe cale legală și petițională, de altfel firească și necesară în condițiile promulgării Constituției democratice din 4 martie 1849.

¹⁸ M. Andrei, *Aspecte privind mitul “bunului împărat” în sensibilitatea colectivă românească din Ardeal la 1848*, în vol. I: *Identitate și alteritate*, Editura Banatica, Resița, 1996, pag. 79-89.

¹⁹ Liviu Maior, *Memorandul, filosofia politico-istorică a petiționalismului românesc*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1987, pag. 106.

²⁰ N. Popea, *Arhiepiscopul și mitropolitul Andrei, baron de Șaguna*, tomul 1, Sibiu, 1889, pag. 242

În linii generale petiționalismul acestei perioade reprezintă o continuare într-un plan superior al celui din sec al XVIII-lea²¹, saltul calitativ putând fi constatat în îmbogățirea registrului revendicativ cu dezideratul unirii tuturor românilor din cadrul coroanei imperiale într-un singur corp politic autonom și în faptul că petițiile perioadei au o legitimare populară, un real caracter național, fiind susținute moral și material de întreaga națiune română, ele nemaifiind doar produsul singular al inteligenței românești. Legitimitatea este întărită și prin suportul argumentativ care se îmbogățește cu lait-motivul loialismului românesc – exagerat uneori în sensul determinării unei decizii împărătești favorabile cauzei românești – demonstrat cu prisosința în evenimentele ce se desfășoară încă pe teritoriul monarhiei.

Analizând conținutul memoriilor ce aparțin “erei constituțională” putem sesiza două atitudini ale elitei românești, pe de o parte înscrierea pe linia atașamentului și a încrederii în monarhie : “Maiestate! Națiunea română din marele principat al Ardealului, din Banat, din părțile vecine ale Ungariei și din Bucovina [...] a fost pururea cu cea mai neclintită credință și alipire către augusta casă austriacă, de când țările acestea au avut fericirea a veni puse sub stăpânirea blândă a Austriei”²², iar pe de altă parte se poate sesiza manifestarea primelor nemulțumiri determinate de târăgănarea împlinirii promisiunilor “predicate de la înălțimile tronului Maiestății Tale”²³.

Un prim semn de întrebare vizavi de sinceritatea intențiilor bune ale împăratului, de care depindea soarta românilor ardeleni, se întrezărește cu ocazia înmânării memoriului din februarie 1849 care avea rolul de a preceda legiferarea Constituției, tocmai pentru a reîmprospăta memoria cerurilor conducătoare imperiale cu nevoile și dezideratele nației române. Cu toate acestea Constituția, deși cuprinde prevederi speciale pentru sași, sârbi nu ia serios în discuție problemele românești, acestea considerându-se rezolvate prin dispozițiile constituționale privind egala îndreptățire a tuturor naționalităților din monarhie. Este un moment de dezamăgire reală a așteptărilor românești și acest sentiment se va agrava ulterior când cererile reînnoite prin intermediul unei adevărate campanii petiționale (12 martie, 23 martie, 15 aprilie, 26 aprilie, 26 mai etc. din 1849) vor fi în continuare ignorate .

În toate petițiile accentul cade pe importanța pe care românii o acordă cuvântului împărătesc care pentru ei are o reală și sfântă valoare. Reiese din diferitele formulări că este de neconceput ca onestul și justițiarul monarh să nu-și respecte angajamentul asumat și, în subsidiar, se lasă a se înțelege dezamăgirea ce ar produce-o neîndeplinirea promisiunilor: “n-ar fi nimic mai trist și mai de desperat pentru această națiune greu cercată decât refuzarea împlinirii dorințelor celor mai fierbinți despre care e convinsă că sunt drepte și corespunzătoare timpului”²⁴.

În memoriul înmănat împăratului la 12 martie 1849 stilul de adresare este sincer, cordial și direct, dar pune totodată sub semnul întrebării corectitudinea hotărârii împărătești exprimată prin Constituție: “Maiestate! Națiunea Română, din îndelungatele ei încercări, este convinsă căci ea numai de la dreptii împărați ai Austriei are să aștepte drept și dreptate [...]. Cu toate acestea, după Constituțiunea ce ai dat Maiestatea Ta, cu scop și îngrijire de a fericii părintește milioanele de cetățeni austrieci, s-a îngreunat unirea”²⁵, în sensul că principala revendicare românească a fost ignorată.

Seria memoriilor către împărat continuă cu “Petiția națiunilor unite” (a românilor, slovacilor, slavilor de sud) care atrage atenția monarhului asupra faptului că “inimile credincioase” ale popoarelor “fidele Austriei au fost cuprinse de frică”²⁶, urmată de un memoriu al bănațenilor (prin Petru Mocioni, Petru Cermena și Ioan Dobran) din 26 mai care readuce pe tapet punctele petiției din februarie, semnalând în același timp omisiunile Constituției din martie referitoare la situația românilor, act în care “nu li se pomenește nici numele, și ei, în urmarea acelei

²¹ Keith Hitchins, *Conștiința națională și acțiune politică la românii din Transilvania (1700-1868)*, Cluj-Napoca, 1992, pag.

²² T.V. Pacatianu, *Cartea de aur*, vol. 1, ed. A II-a, Sibiu, 1904, pag. 519.

²³ *Ibidem*, pag. 522.

²⁴ *Ibidem*, pag. 541.

²⁵ *Ibidem*, pag. 541.

²⁶ *Ibidem*, pag. 582-583.

Constituțiuni, rămânând și de aci înainte subordonați maghiarilor a căror ură au atras-o asupra lor prin luptele pentru tronul Măriei Sale”²⁷.

În cele din urmă Împăratul “se îndură” a-i “ferici” pe români cu un răspuns care pare a spune totul, dar de fapt nu spune nimic. Suveranul asigură poporul român de mulțumirea pe care o are față de faptele de credință și supunere a acestuia pentru persoana sa, îi compătimește soarta greu încercată pentru apărarea tronului, pentru care merită “întreaga grațitudine” și îi asigură pe deputații români și pe conaționali lor că noua constituție “garantează românilor asemenea drepturi și asemenea valoare ca tuturor celorlalte popoare din împărăția mea”²⁸.

În 18 iulie 1849 o nouă delegație românească, de data aceasta în frunte cu Simion Bărnuțiu, așterne la picioarele tronului austriac un nou memoriu, motivându-și demersurile insistente prin importanța timpului istoric pe care-l trăiesc și prin dreptul câștigat de națiunea română – cu prețul atâtor jertfe în timpul războiului civil – de a culege roadele schimbării, dorite democratice. Asigurările cercurilor aulice sunt din nou optimiste, atât împăratul cât și miniștri săi recomandă românilor încredere și răbdare și fac din nou românilor promisiuni amăgitoare.

În ciuda deziluziei provocate de atitudinea monarhului, românii continuă demersurile în vederea rezolvării situației lor politice. În septembrie 1849 delegația românească se întoarce acasă de la Viena fără a fi obținut împlinirea aspirațiilor naționale, dar în perioada următoare, cu aceeași vehemență, seria petițiilor românești este reluată. Deși termenii folosiți sunt la fel de reverențioși, modul de abordare a puterii este acum mai tranșant: “Românii, bazați pe credința lor, dovedită prin numeroase jertfe, și bazați pe prea înalta grație a Maiestății Voastre, s-au așteptat la mai multă bunăvoință, la o soluționare favorabilă a soartei lor, în sensul unirii într-un singur corp național, dar nicidecum nu s-au gândit la o și mai adâncă fărâmițare a națiunii române”²⁹.

Românii ardeleni, și în special elita mai receptivă la subtilitățile politice, încearcă acum sentimentul amar al trădării, al uitării și nerăsplătirii jertfelor făcute în slujba monarhiei, dar până în momentul revocării actului legislativ din martie 1849, ei refuză să accepte cât de mult au fost înșelați în așteptările și speranțele lor de pretinsul “bun monarh”. Ne putem explica astfel continuarea apelurilor către împărat, din a căror conținut se desprinde încă o vagă speranță pentru îndreptarea stărilor sociale și politice³⁰.

Refuzul sistematic al Vienei de a satisface dezideratele românești, precum și trecerea la aplicarea în planul organizării administrative a Constituției care îi dezavantajează pe români, au dus la o schimbare de atitudine a elitei românești față de Viena și casa austriacă, caracterizată prin acțiunea de frondă a liderilor români cum ar fi refuzul lui Avram Iancu, Alexandru Papiu-Ilarian de a primi decorațiile acordate de împărat pentru meritele lor în timpul războiului civil.

Iată, cum își argumentează refuzul revoluționarul Alexandru Papiu Ilarian:

“Noi ne am bătut și ne am vărsat sângele pentru împăratul, și pentru drepturile națiunii, iar nu pentru stele și monete. Acum vedem că dacă tronul este întărit prin sângele a lua vreo 40.000 de români uciși, și prefacerea în cenușe a vreo 300 de sate, dar cu toate acestea națiunea încă geme tot sub vechea tiranie și se află acum într-o stare cu mult mai mizerabilă decât înainte de 1848”³¹.

Treatat la nivelul conducătorilor români se instaurează sentimentul de neîncredere față de împărat și se fac auzite tot mai multe voci care vorbesc despre “ingrățitudinea monarhică”, concretizată evident în tergiversarea și, în cele din urmă, nerespectarea promisiunilor făcute, nerecunoștința față de credința și sacrificiile materiale și

²⁷ *Ibidem*, pag. 593-594.

²⁸ *Ibidem*, pag. 595.

²⁹ Vasile Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea națională (1848-1881)*, București, 1974, pag. 48. La 26 noiembrie 1849 o nouă delegație românească pornește din Banat ducând o petiție, purtând 600 semnături în care se protestează împotriva Patentei Imperiale din 18 noiembrie, potrivit căreia Banatul era împărțit în Voievodina sârbească și Banatul timișan fără a ține cont de poziția compactă și dominantă a românilor.

³⁰ Poate fi vorba, de exemplu, de petiția comună a orădenilor și arădenilor din 10 ianuarie 1850, care reprezintă o sinteză a memoriilor din 1848-1849.

³¹ Keith Hitchins, *Ortodoxie și naționalitate, Andrei Șaguna și românii din Transilvania 1846-1873*, București 1995, pag. 110.

umane ale românilor, care deși s-au pus trup și suflet cauzei împărătești au fost recompensați prin aplicare unui tratament cuvenit răsculaților.

Promisiunea făcută de Franz Joseph, odată cu venirea sa la domnie, că va fi călăuzit de principiul autodeterminării popoarelor în noua alcătuire a monarhiei, promisiune de care românii și-au legat zadarnic speranțele, a rămas doar o iluzie, făcându-i pe aceștia să-și piardă încrederea, cel puțin pentru o perioadă, în ajutorul străinilor. Purtarea austriecilor a descurajat nu numai elita ci și poporul de rând, care a început să conștientizeze că eforturile i-au fost în van, și că împăratul, prin încălcarea cuvântului dat, s-a dovedit un “mincinos” și un nerecunoscător. Starea de dezamăgire resimțită la nivelul mentalului popular are diverse surse: nerăsplătirea faptelor românești, dezarmarea populației imediat după încetarea ostilităților militare, tratamentul dur, aproape dușmănos arătat de Klam-Gallas, urmașul lui Puchner, urmărirea, anchetarea și chiar arestarea liderilor de la 1848.

Sentimentul de neîncredere cuprinde, de acum, și masa largă a oamenilor de rând, în acest sens este interesant de urmărit reacția poporului cu prilejul incidentului din 15 decembrie 1848 în târgul de la Halmagiu: “de fapt m-au prins soldații în Halmagiu – mărturisește Avram Iancu –, dar am fost îndată eliberat. Fui dus la comandatul de acolo, care însă nu știa nimic de arestare și care mă rugă să aduc aceasta la cunoștința poporului. Am făcut-o. Atunci am fost rugat să aclamez pe Maiestatea Sa Împăratul. Eu am strigat tare: Să trăiască Împăratul Francisc Iosif. Dar poporul a rămas mut. Nimeni n-a repetat strigătul meu”³².

Se poate constata, mai ales, în urma anulării Constituției și revenirea la un regim politic de tip absolutist un început al distanțării de “bunul împărat”, o anumită neîncredere – din ce în ce mai vizibilă la toate nivelele societății românești – în buna intenționalitate a acestuia și în justetea acțiunilor sale. Niciodată credința în “bunul împărat” nu va mai fi atât de puternică, de necondiționată și sinceră ca la 1848. Neonorarea promisiunilor împărătești va fi una dintre premisele începutului de destructurare a mitului. La aceasta se adaugă, nu în ultimul rând, conștientizarea, în timpul desfășurării războiului civil, apartenenței și solidarității la națiunea română – ceea ce duce la apariția altor mituri, naționale, cum este, de exemplu, mitul eroului Avram Iancu – care vor pune în umbră din ce în ce mai mult, fără a-l face să dispară, mitul “bunului monarh”.

³² Florian Dudaș, *Avram Iancu în tradiția poporului român*, Timișoara, 1989, pag.189.